

Sametingsrádets tiltredelseserklæring

For et Sametingsråd utgått av Norske Samers Riksforbund (NSR), felleslista NSR/Sámealbmot bellodat (Sáb), Senterpartiet (Sp), Áarjel-Saemiej Gielh (ÅaSG) og Ávjaváre Johttisápmelaččaid listu (JSL).

Perioden 2017-2021

MUOHTAČALMMIT- ERKLÆRINGEN

*”Og for vårsols stråleandlet
smeltar desse småe snøfjon,
blir til spegelklåre dropar.
Og til saman desse lagar
kjelder, elvar, hav og innsjø;
stor er makta deira samla.”*

– fra diktet *Muohtačalmmit* av Pedar Jalvi*

* I norsk oversettelse fra Gustavsen, Jon og Sandvik, Kjell (1981): Vår jord er vårt liv. Forfatterforlaget.

Muohtačalmmit-erklæringen

Dette sametingsrådet er et flertallsråd utgått fra gruppene NSR/NSR-SáB, Ávjováre Johttisápmelaččaid listu, Áarjel-saemieh Gielh og Senterpartiet – heretter omtalt som samarbeidspartnere. Denne erklæringen utgjør den politiske plattformen for samarbeidet i sametingsperioden 2017-2021.

Samisk samhold gjør oss sterkere

Samarbeidspartnere vil i perioden lede Sametinget ut fra en visjon om samisk selvbestemmelse og et sterkt samisk samhold. Vi er ett folk i fire land, som er sterkest når vi står samlet og løfter i lag, uavhengig av landegrensene. Vi vil i denne sametingsperioden sikre et stabilt styre der også Sametingets mindretall blir hørt og tatt med i beslutningsprosessene.

Samarbeidspartnere vil arbeide for et samfunn med likeverd for alle mennesker uavhengig av kjønn, legning, religion eller kulturell og sosial bakgrunn. Tiltakene for et likestilt Sápmi må spenne vidt, fra holdningsskapende arbeid i samfunnet, i skolesystemet og arbeidslivet, til opplæring av personell innen profesjonsutdanningene.

Vårt arbeid skal skje i respekt for naturen og i forståelse for at naturen og miljøet danner grunnlag for fremtidens generasjoner. Samisk kultur skal videreutvikles på samenes egne premisser.

Sterke samiske lokalsamfunn med tillit til Sametinget

Sametinget er avhengig av tillit blant den samiske befolkningen. En slik tillit er knyttet til at Sametinget både må være og bli oppfattet som et folkevalgt organ som jobber for hele folkets beste. Derfor vil vi jobbe strategisk med tillitsbygging og omdømme for å nå det overordnede målet som er et åpent, sterkt og inkluderende Sameting med stor grad av tillit hos folket.

Sametinget må ivareta det samiske sivilsamfunnet ved å bidra til aktiv lokalsamfunnsutvikling og å legge til rette for styrking av samiske organisasjoner og interessegruppers arbeidsvilkår. Å sikre en fri og informert samisk offentlig debatt er en oppgave hvor Sametinget må være en av flere bidragsytere og aktivt tilrettelegge for slik debatt. Samarbeidspartnere ser at vi gjennom vårt arbeid i Sametinget har et ansvar for å skape et inkluderende debattklima, og til å anerkjenne hverandres engasjement som et uttrykk for en oppriktig kjærlighet til den samiske samfunnsutviklingen.

For å sikre styrkede rammebetingelser og bedret kontakt mot bevilgende og lovgivende myndighet vil vi arbeide for at Sametinget skal ha permanent representasjon i hovedstaden i løpet av denne perioden.

Samiske rettigheter og selvbestemmelse innebærer også en rett til å organisere oss selv, og etablere institusjoner tilpasset våre samfunnsbehov.

Et folk forenes – samisk grensenedbygging

Samarbeidspartnerne har som mål at statsgrensene skal være til minst mulig hinder for vår samhandling med hverandre som folk. Samisk grensenedbygging skal prioriteres og løftes som et eget politisk ansvarsområde i sametingsrådet. Gjennom Samisk Parlamentarisk Råd og i samråd med Samerådet, vil vi ta initiativ til å sette ned et utvalg for å utrede samisk grensenedbygging, med kortsiktige og langsiktige tiltak. Det langsiktige målet er et fremtidig felles samisk folkevalgt organ. I et mer kortsiktig perspektiv vil vi prioritere tiltak som harmoniserer valgordningene, slik som for eksempel en felles valgdag. Regionalt grenseoverskridende samisk samarbeid skal styrkes.

Samarbeidspartnerne vil arbeide for Sámi giellagáldu som en permanent fellessamisk institusjon, økt skolesamarbeid over grensene, felles læreplaner og for nye forhandlinger om Nordisk samekonvensjon med påfølgende ratifisering.

For fremtidens generasjoner må samiske rettigheter sikres

Samarbeidspartnerne mener at samiske rettigheter til naturressursene må anerkjennes for å sikre det materielle kulturgrunnet for det samiske folket. Vi vil videreføre det langsiktige arbeidet med å få samiske rettigheter anerkjent i lovverk, bl.a. med mål om at FNs deklarasjon om urfolks rettigheter (UNDRIP) inkorporeres i norsk lovverk og samepolitikk for å sikre våre kollektive samiske rettigheter.

Vi vil i perioden arbeide for at oppfølgingen av Samerettsutvalget 2 (SRU2) snarest mulig kommer videre, herunder ved å be om at Konsultasjonsloven som ble avvist av det forrige sametingsrådet våren 2017 tas opp til vurdering igjen. I påvente av løsninger for SRU2 vil samarbeidspartnerne sikre at samarbeidsavtalen med Statskog gjennomgås for å legge til rette for midlertidige ordninger for lokal forvaltning og en bedre forankring av avtalen hos rettighetshaverne i virkeområdet for avtalen. Samarbeidspartnerne vil videre prioritere å jobbe for endringer i mineralloven for å sikre samiske interesser i møte med gruvevirksomhet.

Samer som kjemper for å redde egen kultur i ulike enkeltsaker tar belastningen for oss alle sammen. Samarbeidspartnerne vil at de skal slippe å stå alene, og vi vil prioritere å støtte opp om rettsprosesser i prinsipielt viktige saker. Vi vil arbeide for ordninger som støtter opp om samiske rettighetshaveres muligheter til å forsvare sine rettigheter. Samarbeidspartnerne vil ha et spesielt fokus på å arbeide politisk med store og prinsipielle rettighets saker, som for eksempel Nussir, Fosen, Stokkfjellet, Rástegáisá, Nasafjell og Tana-avtalen.

Vi ser behov for at det forskes på rettighetsrelaterte emner og samiske forhold.

Hjertespråket må høres og brukes

Å sikre og utvikle de samiske språkenes fremtid er en hovedoppgave for Sametinget. I denne perioden vil det bli lagt vekt på å følge opp NOU 2016:18 Váibmogiella/Hjertespråket, gjennom arbeidet med en samisk språkreform. NOU 2016:18 vektlegger barn og unges rettigheter og muligheter til å lære samisk, og dette vil også være samarbeidspartnerne prioritering i oppfølgingsarbeidet. Samiskspråklige tilbud skal styrkes og Same-

lovens språkregler følges, blant annet gjennom tilsyns/ombudsfunksjoner.

Samarbeidspartnerne vil arbeide for normering av pitesamisk språk. I tillegg vil vi fortsette satsningen for at voksne samer fortsatt får muligheten til muntlig samiskopplæring gjennom å fortsatt støtte språksentre, etablering av flere språksentre samt arenaer for å praktisere samisk.

Vi vil arbeide for at alle nye offentlige bygg skiltes på samisk.

Sannhet for forsoning – en drivkraft for å sikre mangfoldet og forståelsen

Samarbeidspartnerne vil legge rammer for mandat, sammensetning av kommisjonen og arbeidsmetode i dialog med det nye presidentskapet på Stortinget når det gjelder den Stortingsvedtatte sannhets- og forsoningskommisjonen. Vi vil legge til rette for en god arbeidsform og arenaer der det samiske folket får komme med innspill til dette arbeidet.

Kommisjonen blir viktig som redskap for at fortidens sår skal kunne gro både individuelt og kollektivt i det samiske folket, men arbeidet vil bare være vellykket om det følges opp med en omfattende kunnskapsøking hos majoritetsbefolkningen. Kun ved storsamfunnets erkjennelse av fortiden vil vi for alvor kunne få forsoning.

Når man trenger det mest – er det viktigst å få omsorg og gode helsetjenester

Samarbeidspartnerne vil arbeide for å sikre samiske barn og unge gode og trygge oppvekstbetingelser. Det omfatter tydelig politisk innsats mot vold i nære relasjoner og overgrep, mobbeforebyggende tiltak og å arbeide strukturelt for å hindre barnefattigdom i samiske områder.

Det er viktig at samer blir møtt med et helsetilbud på eget språk med forståelse for samisk kultur og historie. Vi vil arbeide for at samiske perspektiver skal ivaretas i nasjonale helserelevante prosesser, med å sikre samisk representasjon i helseforetakene og for at samer skal møte samiskspråklig kompetanse i alt fra nødmeldetjenesten til allmenn- og spesialisthelsetjenesten.

Samarbeidspartnerne mener at det haster med å forbedre det samiske psykiske helsevernet. For å sikre at de nasjonale perspektivene ivaretas bør SANKS (Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus) løftes fra Helse Finnmark til Helse Nord. Det innebærer at vi vil løfte tilbudet innen psykisk helsevern i lule- og sørsamisk område, enten gjennom utvidelse av SANKS sitt tilbud eller ved samordnede og organisatoriske tiltak. Vi vil arbeide for at samisk nasjonal helsepark realiseres og vil arbeide for dette. Videre støtter partnerne en ny utredning av sykehusstrukturen i Finnmark, og en gjennomgang av helsestrukturene for hele den samiske befolkningen. Samarbeidspartnerne støtter arbeidet for et distriktsmedisinsk senter på Drag.

Vi vil arbeide for at alle samer og samiske eldre spesielt får et verdig helse- og omsorgstilbud, og vil i samarbeid med Sametingets eldreråd utforme en samisk eldrestrategi. Partene vil i tillegg arbeide for opprettelsen av samiskspråklige omsorgstilbud gjennom samarbeidsavtalene med kommuner.

Samarbeidspartnerne vil i løpet av sametingsperioden utarbeide en sametingsmelding om LHBTQ+ for å best mulig kunne sikre LHBTQ+ personer likeverdighet.

Samiske primærnæringer – viktige kultur og matprodusenter i Sápmi

Vi vil styrke fornybar næringsutvikling og samiske primærnæringer. Det omfatter å sikre både tilgang til og fortsatt bruk av eksisterende arealer og fornybare ressurser. Vi vil styrke verdiskapningen gjennom mer videreføring, matproduksjon og satsning på lokal mat gjennom utvikling av produkter, distribusjon og markedsføring. Partnerne vil sikre naturen og miljøet slik at dette fortsatt kan gi grunnlag for bosetning i generasjoner fremover. I tillegg til produksjon av ren og kortreist mat, er alle primærnæringer med på å opprettholde kultur og bosetting. Primærnæringene har lang tradisjon for kombinasjonsdrift og vi vil ivareta dette.

Samisk tradisjonell kunnskap har en vesentlig rolle i primærnæringene, og partnerne vil arbeide for å styrke dette kunnskapsgrunnlaget som del av forvaltningen og for å sikre kunnskapsoverføring til fremtidige generasjoner. Vi vil styrke informasjon om konsultasjonsretten som rettighetshavere har i henhold til folkerettslige prinsipper gjennom kompetansehevende tiltak.

Rovdyrforvaltningen må i større grad redusere tap forårsaket av rovvilt slik at primærnæringenes beitegrunnlag styrkes. Bestandsmålene for rovvilt i tradisjonelle beiteområder og særlig kalvings områder må reduseres, og det må sikres at kunnskapsgrunnlaget når det gjelder rovdyr viser reelle bestander. Samarbeidspartnerne vil sikre at havørn forvaltes og at det legges opp til en bestandsregistrering av havørn og kongeørn som regulerer bestandene på en bærekraftig måte.

I perioden vil samarbeidspartnerne arbeide for å styrke og å utvikle reindriften som familiebasert næring og livsstil hvor bevaring av reindriftsspråket og kulturell bærekraft er grunnleggende samtidig som man sikrer et økonomisk inntektsgrunnlag. Vi vil arbeide for en helhetlig revidering av reindriftsloven og at Sametingets rolle som en av flere premissleverandører for reindriftspolitikken styrkes betydelig i tråd med sametingsmelding om reindrift av 2016. Sametinget skal konsultere med landbruksdepartementet før forhandlingene om reindriftsavtalen iverksettes. Grunnlaget for konsultasjonene er det innspill til reindriftsavtalen som Sametingets plenum behandler. Samarbeidspartnerne vil styrke næringens kulturelle og økologiske bærekraft og det økonomiske grunnlaget for næringen gjennom blant annet å sikre reindriftsareal.

Samarbeidspartnerne vil sikre folkets fiskerirettigheter gjennom anerkjennelse i lovs form og en bærekraftig forvaltning av fiskeriressursene. Det sjøsamiske materielle kulturgrunnlaget må styrkes gjennom at bosetningen opprettholdes som omfatter et solid bærekraftig næringsgrunnlag. Samarbeidspartnerne vil arbeide for en sjøsamisk næringsstrategi for å ivareta dette. Vi vil arbeide for at oppdrettsvirksomhet forvaltes på en slik måte at viktige gyte- og fiskeområder ikke ødelegges og at samiske rettighetshavere ivaretas i slike saker.

Samarbeidspartnerne vil sikre jordbruket sin sentrale rolle i å opprettholde lokal mat-

produksjon, samisk språk og kultur ved å styrke grunnlaget for jordbruket i samiske områder. Forutsigbarhet for næringen og fokus på fellestiltak, investeringer, rekruttering og kompetanseheving for jordbruket er sentralt i arbeidet. Sametingets rolle som premissleverandør for jordbrukspolitikken skal styrkes.

Samisk utmarksbruk – meahcásteapmi - er en viktig del av det materielle kulturgrunnlaget. Vi vil arbeide for at samisk utmarksbruk får tydeligere lovmessig anerkjennelse. Dette omfatter både næringsgrunnlaget til husholdningen, som kulturbærer og uttrykk for samisk identitet. Vi vil arbeide for at bygdenes rettigheter til fornybare ressurser i sine nærområder anerkjennes og lokal forvaltning. Regulering av motorferdsel skal bidra til å støtte opp om, videreføre og utvikle tradisjonell utmarksbruk og høsting der lokalbefolkningen skal prioriteres. Partnerne vil arbeide for en gjennomgang av regelverket for motorferdsel slik at regelverket støtter opp om, viderefører og utvikler tradisjonell utmarksbruk og høsting. Reglene skal ivareta samenes rett til å opprettholde og utvikle våre tradisjonelle livsformer og næringer.

Fremtidsrettet og fornybar næringsutvikling for å styrke bosettingen

For å sikre en god utvikling for samisk livsgrunnlag, bosetting, kultur og språk må man ha fokus på natur, miljø og fornybare næringer. Samarbeidspartnerne vil prioritere fornybar næringsutvikling fremfor ikke-fornybar næringsutvikling og legge ett flerge-nerasjonsperspektiv til grunn. Samarbeidspartnerne vil arbeide for at infrastruktur som mobil- og internettdekning i samiske områder bedres gjennom at aktører bygger ut denne infrastrukturen.

Samarbeidspartnerne vil arbeide for å styrke tilgangen til risikokapital og innovasjonsrettede støtteordninger for samiske entreprenører og for å sikre økt entreprenørskap. Vi vil videreføre tiltak for kompetanseheving for nyetablerere av bærekraftig næringsvirksomhet og etableringsstøtte til samiske entreprenører. Også tiltak som ivaretar ordninger for mentorer og veiledere for bedriftsetablerere er viktig. Samisk reiseliv prioriteres gjennom fortsatt satsing på autentiske reiselivsprodukter og arbeidet i samisk reiseliv 2.o. Samarbeidspartnerne ser at reiselivsopplevelser som er knyttet til primærnæringene gir muligheter for ytterligere verdiskapning i samiske områder.

Kulturnæringer og samiske kreative næringer er i vekst og vi vil fortsatt arbeide for å styrke rammebetingelsene for kulturnæringer, kreative næringer og innovative næringer fremover.

Samarbeidspartnerne vil satse på en styrking av duodji som kultur og næring. Det skal vedtas ei sametingsmelding om duodji i perioden. Vi vil arbeide for fortsatt satsning på ordninger med duodjiveiledere og kompetansehevingstiltak for duodjinæringen i områder som Sør Norge, Tysfjord, sørsamisk område og sjøsamisk område i tillegg til de områder der det allerede er ansatt veiledere. Ordningen med duodjiveiledere skal evalueres i perioden.

Kultur for å nære sjelen gjennom ideer, kreativitet og menneskelig skaperkraft

Samisk kulturpolitikk omfatter mange områder, både litteratur, musikk, joik, festivaler, teater, duodji kunst, film, idrett og samiske møteplasser.

Samene som folk har rett til en fortid, en nåtid og en framtid. Både samiske stedsnavn, kulturminner og kulturarvgjenstander dokumenterer samisk tilstedeværelse, naturbruk og forhistorie. All slik dokumentasjon gjør det lettere å opprettholde samisk identitet og hevde samiske rettigheter. Samarbeidspartnerne vil arbeide for at samiske museer skal settes i stand til å både ta imot kulturarvgjenstander gjennom tilbakeføringsprosjektet Bååstede, til å oppbevare gjenstandene på en forsvarlig måte, og til å formidle kunnskap til det samiske samfunnet og andre.

Vi vil sikre rammebetingelsene for at samiske forlag fortsatt skal kunne levere digitale læremidler og øvrige publikasjoner på de samiske språkene, og gi de samiske forlagene og forfatterne større medvirkning innen litteraturutgivelsene.

Vi vil i perioden prioritere digitale løsninger for samisk litteraturdistribusjon for å styrke samenes tilgang til samisk litteratur. Mediene bør gjenspeile mangfoldet i den samiske kulturen og de ulike samiske språkene. Derfor vil samarbeidspartnerne fremme en redegjørelse om samisk media i perioden. Vi ser at samiske barn og unge har behov for applikasjoner, dataspill, samisk barne-tv tilbud, ungdomsprogrammer og samiske filmer. Samarbeidspartnerne vil arbeide for å bedre tilgangen på slike tilbud. Vi vil arbeide for at samisk internasjonalt filmsenter i enda større grad kan legge til rette for film i ulikt format og til ulike målgrupper.

Samarbeidspartnerne vil arbeide for realisering av kulturbygg til Saemien Sijte, Várdo-baiki, Det samiske nasjonalteateret Beaivváš, samt et samisk kunstmuseum. Arbeidet omfatter å sikre nye modeller for finansiering av samiske kulturbygg i samarbeid med andre myndigheter. I perioden vil Samarbeidspartnerne arbeide for utvikling av Ávv Saami mu'zei i Njauddám til en nøkkelinstitusjon for skoltesamisk duodji, kultur og språk. Samarbeidspartnerne vil videre følge opp det pågående arbeidet med å sikre dokumentasjonssenteret mot utbyggingen av Altaelva i Máze. Vi vil sikre daglig drift ved samisk hus i Oslo gjennom at senteret får status som et samisk språk-, kultur- og informasjonssenter. Arbeidet for etablering av samisk hus i Tromsø vil videreføres.

Samarbeidspartnerne vil arbeide for etablering av et institusjonelt hjem for vuelie/luoh-ti/vuolle.

Samiske festivaler er en viktig arena og møteplass for formidling av kunst og kultur til den samiske befolkningen. Samarbeidspartene vil arbeide for at de samiske festivalene skal sikres utviklingsmuligheter.

Kunnskap bygger fremtiden – opplærings- og barnehagetilbud er et viktig grunnlag

Ett av de aller mest effektive tiltak for å sikre samisk språk og kultur i fremtiden er å sikre at samiske barn har tilgang på samisk barnehageplass. Samarbeidspartnerne vil derfor

arbeide for å sikre at samiske barns rett til samisk barnehageplass lovfestes. Videre vil vi prioritere økning av samiske barnehageplasser i samarbeid med barnehageeiere og kommuner som barnehagemyndighet. Vi mener samiske barn har rett til samisk barnehagetilbud som er gode og kvalitetsmessige. Barnehagetilbudet skal ivareta barnas språk og kultur og bygge på samiske verdier som «gal dat oahppá» og mål om å sikre barnets muligheter til å styrke seg som ett selvstendig individ.

I perioden vil vi arbeide for en betydelig samisk lærersatsning med fokus på rekruttering til lærerutdanningene. Samiskopplæring for elever med samisk som førstespråk må styrkes spesielt der man har elevgrupper med veldig ulike språkferdigheter, dette for å sikre fremtidige lærere og annen språkkompetanse. Vi mener at tradisjonell undervisning i samisk språk med lærer i klasserommet skal prioriteres fremfor fjernundervisning så langt det er mulig, og vil arbeide sammen med skoleeiere for å ivareta dette. I de tilfeller fjernundervisning skal gjennomføres, mener vi at slik undervisning skal støttes med hospiteringsordninger og/eller språkbadsordninger. Dette må avklares i sentrale regelverk, og vi vil arbeide videre for å styrke opplæringsloven, privatskoleloven og tilhørende forskrifter slik at samiske elevers rett til samisk undervisning og tilgang til samiske læremidler ivaretas.

Det er behov for flere samiske helsearbeidere og samarbeidspartene vil jobbe for at det gis tilbud om samisk sykepleieutdanning.

Samisk læremiddelproduksjon vil fortsatt være høyt prioritert i perioden. Vi skal sikre flere digitale læremidler og læringsressurser som holder en høy kvalitet og jobbe for at skoleeiere sikrer at elevene får tilgang til de læremidler som allerede er produsert. Samarbeidspartnerne vil sikre at sentrale myndigheter tar ansvar for forarbeid, gjennomføring og etterarbeid av nasjonale prøver på samisk slik at disse kvalitetssikres.

Vi vil arbeide for å forebygge mobbing og vil etablere tett samarbeid med SUPU og relevante ungdomsorganisasjoner for å sikre mobbeforebyggende tiltak. Samarbeidspartnerne vil prioritere fortsatt deltakelse i partnerskap mot mobbing og utvikling av materiell og læremidler til bruk i barnehager og skoler for å hindre mobbing.

Samarbeidspartnerne vil arbeide for å styrke stipendene til elever som tar samisk i videregående opplæring. Vi vil arbeide for å styrke lærlingeordningene i reindrift, øvrige primærnæringer og duodji.

Regional utvikling og internasjonalt arbeid

Vi vil arbeide for at partnerskapet med kommuner, fylker og andre instanser med ansvar for tjeneste for og til den samiske befolkningen fortsatt styrkes. Samarbeidsavtalene følges opp og legges frem for Sametingets plenum i en felles sak jevnlig. Avtalene skal sikre bedre tjenester til den samiske befolkningen.

I perioden vil samarbeidspartene arbeide for at Sametingets avtaler med de større byene ivaretar den samiske befolkningens behov for barnehage og skoletilbud, tilbud om opplæring og styrking av samisk språk, samiske møteplasser og kulturtilbud. Det er viktig at

det gis tilbud om både språkkurs og utdanning i samisk på universitetsnivå i byene ved samarbeid med Sámi Allaskuvla, Universitet Nord og Universitetet i Tromsø. Samarbeidspartnerne vil videre at det gjøres forsøk med samiske profilskoler som del av samarbeidsavtalene. Vi vil jobbe for en samarbeidsavtale med Trondheim kommune hvor blant annet samisk barnehagetilbud og samisk møteplass er en del av denne avtalen. Samarbeidspartnerne vil arbeide for at undervisningstilbudet som gis ved sameskolen Hattfjelldal videreføres og at et kulturhus i Røros realiseres.

Samarbeidspartene arbeider for at flere kommuner og fylkeskommuner skal bli en del av forvaltningsområdet for samisk språk.

Samarbeidspartene har merket seg ett forslag om en sørsamisk stortingsmelding. Vi mener at det er ett godt forslag og vil jobbe for at Stortinget prioriterer dette.

Vi vil arbeide for at verneprosesser ikke skal hindre lokal samisk bruk.

Samarbeidspartnerne mener et engasjement i rettighetsspørsmål og internasjonal urfolkssamarbeid kan bidra til å løfte urfolksperspektivet når det gjelder globale fellesutfordringer som fattigdom, helse, tilgang til utdanning, klima og miljø. For oss er det en solidaritetssak, men også viktig for å dele erfaringer, og for å fremme våre egne utfordringer.

